

הצעה לפתרון בחינת הבגרות בגיאוגרפיה

מועד קיץ תש"ף 2020

סמל שאלון 57282

הפיתוח והתכנון המרחבי

הפתרון נכתב על ידי

אמנון אפשטיין, מיכל פריאל שחק ואמיר סטרנס

מצוות מורי רשת החינוך אנקורי

המורים שפתרו את הבחינה מחכים לכם פה

www.ankori.co.il/ask

שאלה 1 – חקלאות האורז

- א. מאפייני החקלאות האינטנסיבית: תנובת תוצר גבוהה על שטח קטן, מאפשרת מחזורי גידול רבים בשנה תוך שימוש בשטחים מוצפים באופן מלאכותי, עבודה ידנית רבה של כל המשפחה ללא שימוש במיכון מודרני, במהלך כל תקופת הגידול.
- ב. מאפייני אקלים המאפשר גידול האורז: גשמים רבים, טמפרטורה חמה, טופוגרפיה הררית. כל המדינות בגרף נמצאות באקלים טרופי.
- ג. (1) ההבדל בין כמות האורז בשתי קבוצות המדינות הוא גודל המדינה (גודל השטח הפיזי) ומספר התושבים העצום בהודו סין העולה על מיליארד תושבים בכל אחת.
- ד. (2) בסיס התזונה המרכזי בסין הוא האורז, לכן בסין מרבית האורז המיוצר נאכל על ידי האוכלוסייה הסינית. בסין שכבת עניים רחבה, המתבססת על האורז כמרכיב עיקרי וזול בתזונתם. הסחר העולמי באורז קטן משום מדינות המערב במיוחד ארה"ב מגדלות אורז בשטחן ואין להן צורך לייבא אותו מסין.

שאלה 2 – תחבורה מסילתית

- א. יתרונות השימוש ברכבת: מהיר, זול, כמות נוסעים רבה, אין בעיות חניה/פקקים.
- ב. ההבדל בכמות מסילות הרכבת יכולה לנבוע מרמת הפיתוח של המדינות (צרפת מפותחת, ציילה מתפתחת) ולכן צרפת יכולה להשקיע יותר בפיתוח תשתיות. סיבה נוספת היא שציילה היא מדינה הררית (יושבת על רכס הרי האנדים). לרכבת קשה לנוע בשיפוע גדול מדי ולכן לא נבנו מסילות רבות בצילה. בצרפת לעומת זאת אזורים מישוריים, הנוחים לנסיעת רכבות. ציילה ממוקמת על טבעת האש ולכן סובלת מרעידות אדמה רבות שעלולות לסכן את תוואי המסילה.
- ג. הטוענים כי יש לתמוך בפעילות חברות זרות בהקמת תחבורה מסילתית טוענים שכך תבנה התשתית המסילתית מהר יותר וביעילות רבה, ובטכנולוגיה טובה יותר. המתנגדים טוענים ששיטה זו פוגעת בכוח העבודה המקומי, בפיתוח הידע, בצבירת הניסיון בפרויקטים מסוג זה של חברות מקומיות. התשלום לחברות זרות הוא בזבוז כסף לטובת מדינה אחרת והשקעתו במדינה זרה. זו דוגמה בולטת לניאוקולוניאליזם.

שאלה 3 – עיור

- א. מרבית הריכוזים העירוניים ב-1950 היו באירופה. הצפי ל-2025 הוא שרוב הערים הגדולות יתרכזו באסיה. הסיבות לכך הן הריבוי הטבעי המואץ במדינות המתפתחות באסיה, וכן העיור המואץ לערי הענק במדינות אלו (עיר הענק כערי ראשה המתפתחות למגלופוליס). העמקת הפער בין המרכז לפרiferיה מעודד הגירה פנימית אינטנסיבית בעולם המתפתח, והיווצרות מדרג עירוני לא מאוזן של עיר ראשה.

ב. בערים במדינות הפחות מפותחות בעיות סביבתיות רבות. תשתיות ישנות ולא מתוחזקות מביאות לחדירה של מזהמים למי התהום וכן לזרימה עילית ברחובות. ערים אלו מתפתחות כמרכזי תעשייה מזהמת בשל עירוב שירותים, ובנוסף סובלות מגודש תחבורתי. העדר חקיקה ופיקוח בתחום זיהום האוויר מוביל לרמת זיהום גבוהה ומסוכנת בערים אלו.

ג. התרחבות תופעת החקלאות העירונית מכניסה לעיר שטחים ירוקים, מאפשרת לאדם מזון טרי, חוסכת ממנו קניית חלק מהמוצרים שצורך, מקטינה צורך בשינוע. החיסרון הוא עירוב שירותים, פגיעת זיהום האוויר בתוצרת. חקלאות זו מאפיינת במדינות הפחות מפותחות את שכונות העוני והפלישה, בהן חיים אנשים בעיר בדרך החיים בה חיו בכפר. לא קיימת תחושה עירונית וכן אין מעבר לתעסוקות עירוניות, מתקדמות יותר.

שאלה 4 - כלכלה גלובלית

א. שלושה מדדים שיש להם חשיבות גבוהה בשיקולי החברה אם להקים מפעל לייצור בגדים במדינה הם:

- רמת הפיתוח של התחבורה הימית והיבשתית וזאת בגלל הצורך בשיווק הבגדים אל ערי הנמל או אל נמלי התעופה ומשם להובילם אל הצרכנים במדינות המערב, כך למשל נמל שגהי בסין הוא אחד נמלים הגדולים בעולם.

- מידת ההתאמה של התנאים האקלימיים במדינה לגידול כותנה: כותנה דורשת השקיה מרובה וחום רב לכן האקלים הוא גורם חשוב לגידול זה.

- שכר העבודה הממוצע של עובדי הייצור במדינה: החברות הרב לאומיות הקימו מפעלי בגדים במדינות הפחות מפותחות משום שכח האדם בהן הוא רב וזול מאוד דבר המאפשר להן למקסם את הרווח.

ב. מדד אחד שחשיבותו בשיקולים נמוכה הוא שיעור המדענים ומהנדסי הפיתוח באוכלוסיית המדינה וזאת משום שייצור הבגדים וענף הטקסטיל אינו דורש השכלה גבוהה ומיומנות רבה, אין לו קשר להייטק ולכן עובדה זאת אינה חשובה למיקום מפעל בגדים במדינות הפחות מפותחות.

ג. השפעה חיובית: שיפור ברמת ההכנסה של התושבים, גידול בתל"ג של המדינה, ופיתוח תשתיות של כבישים, מסילות ברזל ונמלי ים לצורך שיווק התוצרת. השפעה שלילית: עבודות מודרנית, כלומר ניצול עובדים כולל נשים וילדים בתנאי עבודה מחפירים ובשכר זעום.

שאלה 5 – גלעין ושוליים

- א. אזורי הגלעין: מזרח אנגליה, דרום מזרח אנגליה
אזורי השוליים: ויילס, צפון אירלנד, צפון מזרח אנגליה (צירפנו לשוליים, למרות שנמצאת בתהליכי פיתוח מאזור שוליים לאזור גלעין).
נימוקים: השכר הממוצע לשבוע גבוה במזרח אנגליה ודרום מזרח אנגליה לעומת יתר האזורים. נתון זה מצביע על עיסוק בתחום השירותים אצל מרבית התושבים. חיזוק נוסף לטיעון זה ניתן למצוא במספר המועסקים בתחום המדע והמקצועות הטכניים הגבוה באזורי הגלעין לעומת אזורי השוליים, כלומר ההיטק מפותח מאוד.
אחוז המועסקים בייצור ראשוני גבוה באזורי השוליים ומצביע על רמת פיתוח והשכלה נמוכה יותר. באזורי השוליים יש פחות מועסקים בתחומי האדמיניסטרציה והמקצועות הטכניים מעיד על רפיון בשלטון ועל חולשה פוליטית של אזורים אלו, המנוהלים למעשה על ידי אזורי הגלעין.
- ב. צפון אירלנד – ניתוק פיזי מהאי המרכזי, מקשה על ההגעה ממנו ואליו. מיעוט מחצבים באירלנד לעומת אזורי הגלעין באנגליה הביא לפיתוח מועט של האזור בעבר. מאבקי שליטה היסטוריים על השלטון באירלנד החליש את כוחה, משאביה הושקעו במאבק ולא בפיתוח, עצירת השקעות זרות בשל המצב הביטחוני.
- ג. פיתוח אזורי השוליים יכול להתרחש על ידי שיפור דרכי התחבורה לאזור ובכך הגדלת הנגישות. שיפור במוסדות ההשכלה יביא לעלייה ברמה הכלכלית של האזור. ניתן לתת הטבות מס למעסיקים וכן לתושבים על מנת למשוך אותם לאזור.
- על פי שיטתו של פול קרוגמן קידום אזור השוליים יעשה רק לאחר שאזור הגלעין יהיה צפוף מאוד מבחינת מקורות התעסוקה והמגורים ואז יזלגו באופן איטי מאפייני הגלעין אל השוליים, כמו כן יהיה צורך בסלילת כבישים ומסילות ברזל כדי לצמצם את זמן הנסיעה בין הגלעין לשוליים, ולהסיר חסמים כלומר מתן הטבות ותמריצים ליזמים שישקיעו באזור השוליים, מתן הטבות מס לתושבים מקומיים.

שאלה 6 – התפתחות הערים בעולם

א. (1) מגמת השינוי בשיעור האוכלוסייה העירונית בבלגיה היא סטגנציה, כלומר יציבות רבה. בבוליביה עלייה מתונה. (2) בלגיה תואמת לשלב הפרבור, בו העיור מתון מאוד ואין גידול בכמות האוכלוסייה החיה בערים, מתאים למדינה מפותחת, שהחלה את תהליך העיור בראשית המאה ה-18. בלגיה נמצאת בשלב 3 של גרף העיור הקלאסי (עקומת ה-S). בוליביה נמצאת בשלב העיור המואץ, המאפיין מדינות פחות מפותחות שהחלו את תהליך העיור במחצית המאה העשרים, עם קבלת עצמאותן, כלומר נמצאת בשלב 2 של גרף העיור הקלאסי.

ב. בערים הסובלות מעיור מואץ במדינות הפחות מפותחות קיימות בעיות אבטלה קשות, מחסור בדיוור שגורם לפלישה והקמת שכונות עוני, מחסור בשירותים לתושבים (חינוך, בריאות וכדומה), מחסור בתשתיות דוגמת כבישים, מים נקיים, חשמל. למדינה המתמודדת עם קשיים אלו בערים המרכזיות אליהן קיים עיור מואץ אין יכולת כלכלית לפתח במקביל את השוליים במדינה וגדל הפער בין הגלעין, בו מושקע הכסף הקיים לבין הפריפריה המוזנחת. כל הכוח הכלכלי – פוליטי נמצא בעיר המרכזית בעוד אזורי השוליים חלשים למולה. במדינות הפחות מפותחות קיים מגזר לא פורמאלי כלומר מקורות תעסוקה זמניים, ללא הטבות סוציאליות וללא תשלום מס הכנסה (כלכלת בזאר).

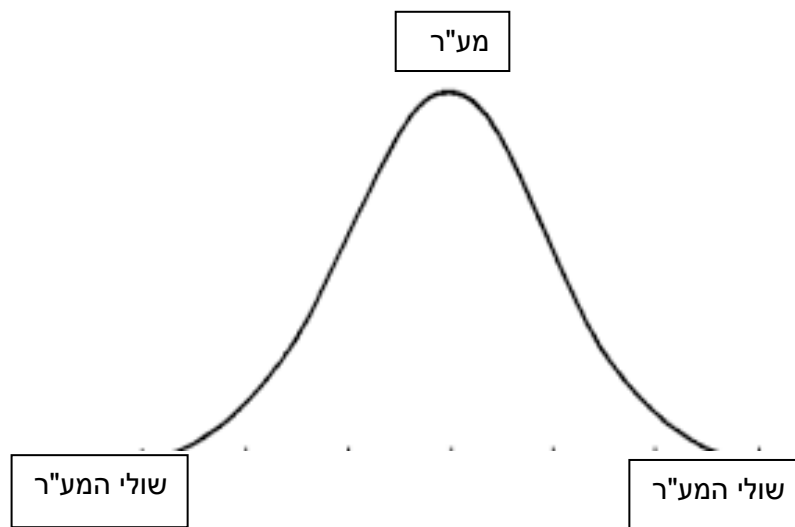
ג. (1) זחילה עירונית הוא מצב בו העיר מתפשטת לסביבותיה ו"בולעת" את היישובים הכפריים שסביבה. יישובים אלו הופכים לשכונות בעיר ומאבדים את אופיים הקודם. תהליך זה מתרחש בשל הצורך במקומות מגורים נוספים, למהגרים המגיעים לעיר. תהליך הזחילה מתבצע במקרים רבים על חשבון שטחי חקלאות כך שכמות המזון קטנה ועלולים להתפתח תהליכי מדבור.

(2) הזחילה העירונית במדינות הפחות מפותחות נעשית בצורה לא מתוכננת, ללא יד מכוונת של השלטונות. פעמים רבות נעשית על ידי פלישה לשטחים והפיכתם לשכונות עוני (דוגמת הפבלות). תהליך זה מתרחש בשל כמות האנשים העצומה המגיעה לעיר מדי יום. אין לעיר יכולת לענות על הדרישה למגורים בקצב מהיר זה. תהליך זה מהווה כר פורה להתפתחות הפשיעה והאלימות בעיר, וקריסת תשתיות.

שאלה 7- מע"ר

א. "סף כניסה" הוא מספר הלקוחות המינימלי הדרוש כדי לקיים עסק במע"ר ברווח. בגלל שמחיר הקרקע והמיסים עליה גבוהים מאוד "סף הכניסה" במע"ר גבוה מאוד והוא כולל את סניפי הבנקים הגדולים, בורסה, עורכי דין ורואי חשבון. במע"רים גדולים בעולם נמצאים מרכזי הקניות הגדולים ומוקדי הבידור הכוללים בתי קולנוע, תיאטראות, מסעדות. "טווח המוצר" הוא המרחק המקסימלי שמוכן אדם לעבור כדי לרכוש מוצר או שירות מסוים במע"ר, "טווח המוצר" במע"ר גבוה מאוד, כלומר לקוחות מוכנים לבצע מרחק גדול מאוד כדי להגיע אליו, למשל כדי להיפגש עם הנהלות הבנקים ולבקר באתרי הבילוי הרבים הנמצאים בו.

ב. ככל שמתקרבים למע"ר מחיר הקרקע לשכירות או רכישה גבוה מאוד, לכן נבנים גורדי שחקים רבים, חיבור קו הרקיע של גורדי השחקים יוצר את מודל הפעמון כלומר ככל שמתרחקים מהמע"ר גובה המבנים ומחיר הקרקע שלהם קטן.

ג. שלושה חסרונות:

- גורדי השחקים המאכלסים משרדים רבים וגם מגורים יוצרים עומסי תחבורה רבים, מצוקת חנייה רבה, ומטרדים של רעש וזיהום אוויר.
- המבנים הגבוהים מגדילים את שטח הפנים הקולט את קרינת השמש, במע"רים רבים הם חוסמים את משבי הרוח, מרכזים את החום המצטבר וגורמים להיווצרות אי של חום, כלומר הטמפרטורה המע"ר גבוהה בממוצע בין 3-5 מעלות מאזורים אחרים בעיר. השימוש הרב במזגנים ומכשירי חשמל תורם אף הוא לזיהום והגברת החום.
- התחזוקה של גורדי השחקים ובמיוחד ניקוי חיצוני של החלונות היא יקרה מאוד
- במנהטן ניו-יורק המע"ר בנוי בצורת שתי וערב ברחובות שבין גורדי השחקים נושבת רוח חזקה היוצרת אפקט של מנהרת רוח, הם מטילים צל קבוע על הקומות הנמוכות של המבנים.
- המטרדים הסביבתיים הרבים מקשים על אוכלוסייה צעירה המגדלת ילדים, לכן בדרך כלל האוכלוסייה המתגוררת במע"ר היא נמוכה.